

ДО 80-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ПРОФЕСОРА В.І. ЛЕНДЬЄЛА (1934–2000 рр.)

Професор Лендьєл Володимир Іванович народився 17 квітня 1934 року у вчительській сім'ї у селищі Іршава Закарпатської області. Після закінчення середньої школи вступає на фізико-математичний факультет Ужгородського державного університету. Свою наукову діяльність Володимир Іванович розпочав студентом під науковим керівництвом майбутнього професора кафедри теоретичної фізики Ю.М. Ломсадзе і присвятив її теоретичній фізиці, а саме перспективній галузі – теорії елементарних частинок.

Перші результати були присвячені теорії розсіювання елементарних частинок, які беруть участь у сильних взаємодіях. Аналіз отриманих результатів дав змогу дійти висновку, що поряд із відомим переносником сильних взаємодій псевдоскалярним π -мезоном повинен існувати і скалярний σ -мезон.

Так, у 1960 році вперше було висунуто гіпотезу про існування нової елементарної частинки. У своїх подальших наукових дослідженнях в Об'єднаному інституті ядерних досліджень (ОІЯД) м. Дубна Московської області спільно із майбутнім академіком Д.В. Ширковим та професором В.О. Мещеряковим у 1961 році була підтверджена гіпотеза про існування скалярного мезона. На сьогоднішній день відомий цілий клас (сімейство) скалярних мезонів, які різняться спектроскопічними параметрами один від одного і разом із іншими мезонами, “носіями” ядерних сил, беруть участь у різноманітних процесах взаємодії елементарних частинок.

У 1962 році молодий вчений, перший із закарпатських фізиків, одержав змогу продовжити свої наукові дослідження у Каліфорнійському Технологічному Інституті (США) під керівництвом професора М. Гелл-Манна – майбутнього Нобелівського лауреата. Його наукові результати, одержані спільно з відомим професором Д. Метьюзом, присвячені так званим правилам сум для амплітуд розсіювання елементарних частинок. Перебування в Америці дозволило В.І. Лендьєлу не тільки розширити коло своїх наукових інтересів, а й дало можливість ближче познайомитись з історією, літературою, культурою та життям американського народу.

У 1964 р. В.І. Лендьєла, тоді вже відомого вченого, запрошено викладати курс квантової механіки в університеті Кейн-Кост (Гана). З 1965 р. він продовжує свою наукову та педагогічну діяльність у стінах рідного університету, займаючи посади завідувача кафедрою загально-інженерних дисциплін, декана загально-технічного факультету, завідувача кафедрою теоретичної фізики, а з 1980 р. до 1988 р. – ректора Ужгородського університету. Впродовж 1980–1989 рр. здійснював наукове керівництво відділом теорії елементарних взаємодій.

Коло наукових досліджень Володимира Івановича охоплює кілька напрямків теорії ядерних сил. Спільно із своїми учнями виконано цикл робіт, який охоплює усі основні процеси пружного та непружного розсіювання ($\pi\pi \rightarrow \pi\pi$, $\pi N \rightarrow \pi N$, $NN \rightarrow NN$), що складають основу теорії ядерних сил.

У 1974 р. В.І. Лендєл успішно захистив докторську дисертацію на Вченій раді в ОІЯД (м. Дубна), яка присвячена побудові теорії нуклон-нуклонної взаємодії на основі однобозонної моделі. За цей період три учні Володимира Івановича, а саме Б.М. Ернст, Ю.М. Марина та Є.В. Товтин успішно захистили кандидатські дисертації, які присвячені взаємодії π -мезонів та нуклонів. У подальших дослідженнях було об'єднано та вдосконалено різні методи квантової теорії поля, серед яких – нелінійні кіральні лагранжіани, дисперсійні співвідношення та суперпропагаторний метод регуляризації. За результатами цих досліджень його учні М.І. Гайсак та М.А. Салак (м. Кошице, Польща) успішно захистили кандидатські дисертації на Спеціалізованій вченій раді Інституту теоретичної фізики АН УРСР ім. М.М. Боголюбова (Київ).

Подальший інтерес В.І. Лендєла стосувався широкого кола проблем атомної фізики. Дослідження процесів резонансного розсіювання електронів, фотонів та іонів на атомних системах дали можливість теоретично обґрунтувати та активізувати експериментальні дослідження, які проводяться ужгородськими фізиками-експериментаторами. Основні результати цих досліджень викладено у чотирьох монографіях та цілому ряді наукових праць, які опубліковано в журналах УФН, ЯФ, ЭЧАЯ, УФЖ та інших.

Людина високої ерудиції, Володимир Іванович Лендєл зіграв велику особисту роль у становленні та розвитку теоретичної фізики на Закарпатті. Ним опубліковано понад двісті наукових праць, в тому числі два підручники під грифом Міністерства освіти та 5 книг, одна з яких видана найавторитетнішим міжнародним видавництвом Шпрінгер (Німеччина) і віддзеркалює тогочасний стан розвитку теорії електронних і атомних зіткнень. В останні десять років Володимир Іванович актив-

но працював у редколегії “Українського фізичного журналу”.

Такий далеко не повний підсумок інтенсивної наукової діяльності професора Лендєла. Але заслуги Володимира Івановича в розвитку науки не вичерпуються його особистими працями. В працях численних учнів В.І. Лендєла закладені його ідеї, його стиль наукового мислення, його підхід до розв’язання наукових проблем. Головна риса наукового стилю професора В.І. Лендєла полягала у вмінні оцінити ключовий характер проблеми. Його відношення до науки відзначалося вибором кардинальних тем для дослідження. Ці риси професора Лендєла є причиною його величезного авторитету у наукових колах.

Наша держава високо оцінила наукові заслуги Володимира Івановича. Він лауреат Державної премії в галузі науки і техніки, Заслужений діяч науки і техніки України, академік Академії Вищої Школи України.

З 1 вересня 1999 року Володимир Іванович відійшов від адміністративної та викладацької роботи. Але своїх наукових досліджень він не припиняв, відпочивати він не вмів – це суперечило б усталеним традиціям його життя. Він продовжував на громадських засадах керувати науковою роботою двох аспірантів, які успішно завершували свої кандидатські дисертації. Ще за пропозицією головного редактора міжнародного журналу “Physical Review” професора Б. Бедерсона Володимир Іванович писав, як виявилось, свою останню книгу “Electron Scattering on Complex Atoms (Ions)” (разом з О. Зацарінним та Е. Реметою), що була видана в Нова Сайєнс (Нью-Йорк) в 2000 р. Володимир Іванович пішов з життя 21 січня 2000 р. Не стало талановитого вченого, відомого у всьому світі спеціаліста, який залишив глибокий слід у розвитку теоретичної фізики. Пішов з життя педагог, громадський діяч, людина високого наукового інтелекту, одна з яскравих особистостей, з іменем якої пов’язана ціла епоха в становленні та розвитку теоретичної фізики на Закарпатті і в нашій державі.

В.Ю. ЛАЗУР, М.І. ГАЙСАК,
Ю.Л. МЕНТКОВСЬКИЙ